

літератури, затримки з виплатою заробітної платні вчителям, а також великі відстані між селами та погані дороги, що заважало регулярним зібранням [6, арк. 71].

Аналогічні перешкоди стояли і на шляху перепідготовки вчителів у Любецькому районі. Протяжність району становила 37 верст, школи знаходились далеко одна від одної. Крім того, в кожній школі було переважно по одному вчителю. Всі вони були переобтяжені шкільною та громадсько-політичною роботою, що, звісно, відчутно шкодило навчальному процесу [6, арк. 79].

Свої особливості мала і перепідготовка вчителів Максимівського району округи, який був одним із найбільш віддалених від окружного центра. Перепідготовка тут охопила весь особовий склад освітян району, а саме 19 чоловік. Через значну віддаленість району від округи живого зв'язку з Губернським та Окружним бюро з перепідготовки не було, тому робота велася стихійно, без чітких вказівок: «Методом теоретичної перепідготовки були кружкові збори (збори гуртків), практичної – в шкільній і громадській роботі вчительства» [6, арк. 94]. Перевантаженість учителів роботою та брак відповідної літератури також стояли на заваді нормальній роботі з перепідготовки.

Таким чином, незважаючи на велику кількість спеціально створених керівних органів у центрі та на місцях, на розроблені програми, тези та вказівки, що у великій кількості надсилалися округам, перепідготовка вчителів не була ефективною. На заваді нормальній роботі у 1924-1925 рр. стояли все ті ж причини, які гальмували весь розвиток освіти на Чернігівщині – відсутність належного фінансування, нестача фахової літератури з педагогіки, неймовірна переобтяженість вчителів шкільною та позашкільною роботою та відсутність відповідної інфраструктури.

Посилання

1. Майборода В.К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917-1985 рр.) / В.К. Майборода. – К., 1992. – 196 с.
2. Семенов В. Губкурси по перепідготовці в Чернігові / В. Семенов // Радянська освіта. – 1924. – № 8. – С. 71.
3. Єфименко Г. Громадська робота як чинник повсякденного життя вчителя / Г. Єфименко // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – К., 2006. – № 15. – С. 108-134.
4. Єфименко Г. Соціальне обличчя вчительства УСРР в контексті трансформації суспільства (1920-ті роки) / Г. Єфименко // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – К., 2007. – № 17. – С. 138-161.
5. На третьем фронте // Красное знамя. – 1923. – 4 июля.
6. Державний архів Чернігівської області, ф. Р-600, оп. 1, спр. 41, 106 арк.
7. Центральний державний архів вищих органів влади та управління, ф. 166, оп. 2, спр. 834, 81 арк.

Дедович Д.В. Организация переподготовки учителей Черниговского округа в 1924-1925 гг.: задания и трудности
Статья посвящена заданиям и трудностям

переподготовки учителей в Черниговском округе в 1924-1925 гг. В статье раскрыты характерные черты процесса в районах Черниговского округа.

Dedovich D.V. The organization of teacher's retraining in Chernigiv okrug in 1924-1925: purposes and difficulties

The article is devoted to the purposes and difficulties of teacher's retraining in Chernigiv okrug in 1924-1925. Special features of the process in different districts of the okrug are described.

I.V. Мошук

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СТУДЕНТСЬКОГО КОНТИНГЕНТУ ВУЗІВ ЧЕРНІГІВЩИНИ У 30-ті роки ХХ ст.

У статті розглядається питання формування студентського контингенту вузів Чернігівщини в умовах діяльності тоталітарного режиму у 30-ті роки ХХ ст. та його вплив на світогляд нового українського інтелігента.

Інтерес до вивчення історії України періоду 20-30-х років ХХ ст. є одним із індикаторів рівня демократії в українському суспільстві. Глибоке наукове дослідження історичних витоків суті тоталітарної влади та її підтримки широким загалом залишається одним із гарантів незворотності цих позитивних змін.

Установлення і панування тоталітарного режиму в Україні спричинило не тільки величезні людські жертви, а й деформацію природного плину історії. Цей період у галузі вищої освіти характеризується затвердженням офіційної однодумності, ліквідацією політичного плюралізму та посиленням ідеологічного контролю над всіма сферами життєдіяльності суспільства. В науковій літературі, що висвітлює цю проблематику, існує велика кількість робіт, але значна їх частина написана під впливом ідеологічних вимог того часу. Тільки в роботах, які з'явилися на початку 1990-х рр., починає простежуватись об'єктивний розгляд даної проблеми. В роботах Г.В. Касьянова та В.М. Даниленка [1], В.В. Липинського [2] В.І. Прилуцького [3], М.В. Демченка [4] розглянуті питання формування студентського контингенту вузів, вплив репресивної політики та очисних кампаній не тільки на його соціальний склад, а й якісний освітній рівень. Ці роботи мають узагальнюючий характер. Зазначена проблематика щодо регіональних вищих навчальних закладів Чернігівщини досліджувалась тільки в контексті окремих історичних питань даного регіону в роботах В. Шкварчука [5], С.Ю. Зозулі [6], Г.В. Самойленка та О.Г. Самойленка [7].

Отже, використовуючи історичні та історіографічні джерела, в межах досліджуваного періоду розглянемо

шляхи комплектування студентського контингенту вузів Чернігівщини, його соціальний і національний склад, партійну належність та вплив репресивної політики більшовиків на формування нового українського інтелігента.

У 30-ті роки, в умовах утвердження тоталітаризму, в партійно-державній політиці намітилося посилення репресивних заходів щодо інтелігенції. Стара генерація вже виконала свою місію, а владні перспективи сталінського режиму потребували людей нового типу з психологією, яка не передбачала сумнівів щодо доцільності партійно-державних директив, а виявляла готовність виконувати їх будь-якою ціною. До того ж політика підготовки кадрів нової інтелігенції, в основі якої був класовий принцип, дала свої результати.

Не дивлячись на проблеми, які поставали перед вузами Чернігівщини щодо комплектування їх вихідцями із робітничого середовища, до середини 30-х років це питання вважалося вирішеним переважно за рахунок проведення перереєстрацій та чисток студентського складу, а також ретельної фільтрації тих, хто вступав до вузів (див. табл. 1-3) [8], [9].

Відомості про соціальний стан студентів ЧІСВ 1931 р.

Таблиця 1

Роб.	Сел.	Діти роб.	Колгосп. та їх діти	Середн. одноос.	Бідн. одноос.	Служб. та діти	Вихов. дитбуд.	Інші
74	11	57	205	8	60	120	10	9

Відомості про набір до Глухівського Інституту Соціального виховання на 20 серпня 1932 р.

Таблиця 2

Норма набору	Перевз Робф.	Подано заяв	За соцстаном				Партійність		За освітою	
			роб.	діти роб.	колг.	вчит.	КПУ	ЛКСМ	не має	має
120	22	99	8	6	57	28	3	35	13	86

Відомості про соціальний стан та партійну належність студентів ЧІСВ 1932 р.

Таблиця 3

Всього	Роб. та їх діти	Колг.	Селяни одноос. бідняки	Серед-няки	Вихов. дит буд	Служ. та їх діти	Інші	Члени КП (б)У	Члени КС МУ
503	133	207	42	2	10	105	4	58	206

Уніфікація системи вищої освіти і реорганізація мережі навчальних закладів за галузевою ознакою привели не тільки до збільшення числа інститутів, а й контингенту студентів у них, до величезного збільшення прийому і випуску спеціалістів. Задля цього вишукувались всілякі резерви, такі як запровадження безперервного навчального року і тижня, безперервної виробничої практики, що звільняло частину учбових приміщень, гуртожитків і викладацьких кадрів. Деякі інститути почали

проводити по два прийоми на рік (весною і восени), крім того інститути перейшли на двозмінну роботу.

Зростання питомої ваги прийому і багаторазові прийоми протягом року сприяли неухильному збільшенню кількості зарахованих до інститутів. Найбільше зростання студентів відбулося в індустріально-технічних і педагогічних інститутах (таб. 4) [10].

Кількісні зміни студентського складу Ніжинського інституту соціального виховання за період 1931-1933 рр.

Таблиця 4

Рік	Студент. на 01.10.	Робіт-ники	Селяни колг.	Селяни одноос.	Служ-бовці	Кому-ністи	Комсо-мольці	Б/п
1931	606	180	170	140	116	81	210	315
1932	744	176	365	35	168	86	275	383
1933	896	261	416	44	175	119	423	354

До середини 30-х років старі кадри перестали мати монопольне становище в народному господарстві. Стався процес омолодження складу спеціалістів. Це була нова українська інтелігенція, вирощена і вихована за часів панування радянської влади. У 1935 р. для абітурієнтів був офіційно відмінений ценз соціального походження. На цей час за рахунок чисток та перереєстрацій студентське середовище було вже майже однорідне і не становило загрози масового іншодумства. Водночас запровадження державної політики класово-партійного комплектування студентського контингенту вузів не могло не вплинути на якісний стан новосформованої інтелігенції. Це пояснювалось тим, що освітній рівень пролетарської частини студентів був досить низьким, що в подальшому впливало і на їх професійний рівень.

З середини 30-х років проблема класового принципу комплектування вищої школи втратила свою актуальність. На порядку денному постало питання ідеологічної лояльності та безпекаційної підтримки політики владного режиму. Тоталітаризм передбачав домінування державного над особистим, поглинання державою індивіда. Від громадян вимагалась не просто лояльність, а активна відданість, ентузіазм щодо режиму.

Кінець 20-х – 30-ті роки в українській історії пов'язані з наростанням міфологізованих уявлень про радянську дійсність і відповідне становище в ній людини. І чим більш помітними ставали прогалини в системі цінностей, нав'язаних народу, тим гострішою, з погляду правлячої верхівки, була потреба підмінити в свідомості населення об'єктивні уявлення про реальний стан суспільства ідеологічними легендами про нього. Застосування насильства як засобу політичної боротьби з противниками влади рад і опозиційно налаштованими громадянами було однією із важливих умов становлення і функціонування радянського тоталітарного режиму. Розпочаті

владою полювання за «націоналістами, шкідниками, шпигунами» насамперед були направлені проти діячів культури, науково-технічної та освітянської інтелігенції. Звичайно, вони не оминули вузівський контингент Чернігівщини. Поряд із репресіями викладацького складу розпочалися ідеологічні чистки студентської молоді.

Значних утрат у цей період зазнав Ніжинський педагогічний інститут. Більше 30 викладачів, співробітників і студентів вузу були заарештовані з різних причин. Представник ЦК КП(б)У І. Пономаренко, що перевіряв роботу Ніжинського вищого навчального закладу 23-30 червня 1932 р., відмічав у своєму звіті: «При здоровому в цілому політико-моральному стані студентства, професорсько-викладацького складу – були факти відверто ворожих виступів, хитань, факти «вузівського академізму», «нейтральності», абсентеїзму, особливо щодо участі у громполіткампаніях як з боку студентів, так і викладачівського складу» [7, 250]. При виявленні фактів ідеологічної невідповідності студентів у кращому випадку відраховували з інституту, у гіршому ж вони опинялися серед в'язнів сталінських таборів, а то й просто зникали у казематах НКВД. Студента Ніжинського вузу Ф.Г. Литвина було відраховано за приховування інформації щодо перебування у 1918 р. в організації «Просвіта» та офіцерській сотні. Подальша його доля невідома [11].

У 1934 р. проходила чистка парторганізації Ніжинського педінституту, в ході якої було виявлено, що студенти III курсу мовно-літературного відділення «...не можуть дати правильного марксистсько-ленінського аналізу художніх творів» [12], що вважалося ідеологічно неприпустимим для радянського студента. Політгодини в інституті проводились нерегулярно, зарік було проведено всього 6 занять політшколи, внаслідок чого «... проводиться випуск істориків без знання історії» [13]. Пильний студент-комуніст Пронюшкін знайшов у викладанні політекономії ворожу ідеологію, а в студента Пилипенка зафіксував прояви антисемітизму, «... бо він цькував кращу студентку Лемберську» [14]. У процесі «розслідування» виявилось, що Пилипенко належав до родини «бандитів-петлюрівців», яка начебто влаштовувала п'ятики банді Панкрата Михайла. Причину таких неподобств було знайдено у діяльності «ворожої зграї інститутських націоналістів» на чолі з викладачами Петровським, Недашкевичем, Окіншевичем, Павловським [14].

Такі показові «вчищення» були непоодиноким явищем, а поширеними добре спланованими загальномасовими заходами. Так у 1933 р. студентка II курсу хімічного факультету Шосткинського та студента третього курсу Білика, який не міг сказати, хто є другим секретарем ЦК КП(б)У та

була виключена зі студентського складу «как подорвавшая вузовскую дисциплину в вопросах социалистического соревнования и борьбы с религией» [15]. Студент IV курсу механічного факультету Д. Спуре був відрахований з інституту з причин «позбавлення виборчих прав за організацію антирадянських групіровок» [16].

1935 р. студенти робфаку Г. Якимович, В. Коваленко, І. Лисаченко і Т. Випов були засуджені до різних термінів покарання лише за те, що по-юнацьки бавлячись, писали на дошці слова-абрєвіатури і розшифровували їх на власний розсуд: ОГПУ – «О Господи, помоги удрать!»; ВРП (відділ робітничого постачання) – «Воруют рабочий паек»» ТОРГСИН (торгівля з іноземцями) – «Товарищи, опомнитесь. Россия гибнет. Сталин истребляет народ» [17].

У 1933-1934 рр. у Глухівському педінституті однією з форм громадської роботи зі студентами були політбесіди – так звані політбої. До політбою запрошувались усі бажаючі, і, обов'язково, комуністи і комсомольці. Тема оголошувалась заздалегідь і керівник ставив одне питання за другим. Студенти повинні були висловлювати власне бачення проблеми. У відповідях, в основному, панувала загальнодержавна ідеологія. Якщо ж учасник бою дотримувався іншого погляду і вперто відстоював свою точку зору, то мав багато клопоту за немарксистські погляди. На одному з таких політбоїв студент Погребинський, досить начитаний юнак, намагався показати, що він, визнаючи переваги марксистської теорії політекономії над теорією Гільфендірга, який дотримувався теорії Мальтуса, все ж вважає доцільним її використання, бо не все у ній суперечило марксистові. Непідготовлений викладач політекономії не здатний був полемізувати і перейшов на звинувачення студента у ворожих поглядах [18]. Погребинського виключили з інституту, як і студента Баштового, який «не тільки приховав своє куркульське походження (його батько мав 12 десятин землі і вітряка, який потім чомусь у колгоспі завалився), а й пропагував куркульську теорію про те, що за капіталізму наймити і бідняки, в своїй більшості, мають змогу, як-то кажуть, вибитись в люди і стати заможними» [19].

Поряд із цим комісія чистки партійних рідів, що працювала у цей час в Глухівському педінституті, в контексті викриття «кубла українських націоналістів» вибірково і досить поверхово пройшла по студентському контингенту, який на даному етапі не становив загрози більшовицьким державним устоям. Гримнули на студента третього курсу Бондаренка, який не знав, що нового внесено у статут ВКП(б), звернули увагу на політичну безграмотність студента-випускника Соколовського та студента третього курсу Білика, який не міг сказати, хто є другим секретарем ЦК КП(б)У та

кого обрали першим секретарем Київського обкому партії [20], обурилися через невігластво випускника історичного відділу Зінченка, який не відповідав на елементарні запитання з історії, бо «...заявляє, що німці окупували Україну у 1920 р., НЕП запровадили у 1924 р., а потім виправляється – не у 1924 р., а у 1925» [20]. За результатами комісії чистки за такі «дрібні» порушення, як політична неписьменність, Бондаренка, Білика та Соколова перевели в кандидати партії, а Зінченка до співчуваючих [21].

Закомплексованість на державній ідеології позбавляла студентів можливості розширення свого світогляду, вільного висловлювання думок і збагачення новими знаннями. Страх переступити заучені положення класиків марксизму-ленінізму визначали потворну систему формування світогляду студентської молоді на незмінних підвалинах догматизму. Ні про який творчий підхід, свободу мислення майбутній спеціаліст не міг і мріяти.

У 1933 р. до НКО надійшов лист від мешканки м. Глухів «пильної громадянки» за псевдонімом Степняк, у якому вона наполегливо рекомендувала відрахувати з Глухівського педагогічного інституту низку перерахованих студентів, які «одевшись в защитные костюмы, затесались в вуз, ускользнув из поля внимания общественности» [22]. На жаль, такі листи до НКО були непоодинокими і на них реагували відповідним чином.

У 1936 р. студента Чернігівського педінституту, секретаря факультетського комсомольського бюро по лінії навчання Маркевича було викрито і засуджено як українського націоналіста. Студента Осьмака-Литвиненка, який любив читати у гуртожитку «наклепницькі контрреволюційні твори Остапа Вишні» виключили із комсомолу і поставили питання перед дирекцією про його відрахування. Директор педінституту Г.А. Василенко відпустив його за власним бажанням, щоб той мав змогу влаштуватися учителем десь у селі [23, 57].

У тому ж таки році було заарештовано групу студентів Чернігівського педінституту, до якої входили Павло Зеляк, Іван Орешко, Микола Ситник, Іван Пустовойт та Євгенія Гладка. Їх звинуватили «у наклепах на комуністичну партію та спотворенні радянської дійсності». Молоді люди були позбавлені волі за те, що цікавилися творами Франка, Гребінки, Винниченка, Достоевського, Толстого, яких на той час офіційна влада пропагувала як «ідеологів куркульства та крупної і дрібної буржуазії», а насаджуваних радянською владою творів письменників Панфорова, Шолохова, Новикова-Прибоя, Горького, Кириленка, Панча та інших, схожих на них, ці студенти не читали, вважаючи їх «художньо-неповноцінними і агітаційно-брехливими». Доброзичливі свідчили, що дані студенти підтримували викритих викладачів – буржуазних націоналістів Приступу, Червака і

Федорова, зокрема Ситник сказав: «Утискують, виганяють кращих людей!». Більш того, коли його в газеті «Більшовик» покритикували як старосту літгуртка, він зі словами – «не дивно, що Скрипник застрелився, жити не дають» – ту газету розірвав і викинув. Не могло сподобатись владі й те, що у травні 1936 р., розшукуючи в Чернігівському обласному архіві матеріали про участь молоді у громадянській війні, Зеляк, Обловатий і Ситник вилучили есерівського напрямку статтю «Красная Евангелия» і використали її як доказ брехливості комуністичної партії [24]. Звичайно, за такі «страшні злочини» молоді люди були засуджені: Зелюк – на 7 років позбавлення волі і 3 роки позбавлення громадянських прав, Орешку дали 4 роки, а Ситнику і Пустовойту – по 3 роки [24]. Ці студенти були винними лише в тому, що інколи збиралися і висловлювали свої думки, але жодної цілеспрямованої діяльності проти радянської влади не проводили: просто були їй органічно чужі, бо намагалися дивитися на життя не очима кремлівських вождів, а через призму загальнолюдських цінностей. Ідеологічні постулати влади не завжди отримували благодатний ґрунт. Реальна дійсність зумовлювала появу серед широкого загалу молоді української інтелігенції мислячих її представників.

Репресії сталінського режиму завдали відчутного удару по усьому суспільстві. Була понівечена доля мільйонів людей. В атмосфері страху, наклепів, насильства виховувалось ціле покоління людей. Головним наслідком такої політики було не тільки фізичне винищення активної та інтелектуальної частини молодого покоління нації, а й моральне розтління (за малим винятком) тих, кого терор не торкнувся.

Посилання

1. Касьянов Г.В., Даниленко В.М. Сталінізм і українська інтелігенція. – К., 1991. – 95 с.
2. Липинський В.В. Становлення і розвиток нової системи освіти в УСРР у 20-ті роки. – Донецьк, 2000; Липинский В.В. Развитие новой системы образования в 20-е годы // Донбасс: Прошлое, настоящее, будущее. К 160-летию просветителя Н.А. Корфа: Тез. докладов и сообщений III регион. науч.-практич. конфер. (22.12.1994 г.). – Донецк, 1995. – С. 198-201.
3. Прилуцький В.І. Небільшовицькі молодіжні об'єднання в УСРР в 20-і роки: історичні зошити. – К., 1993.; Прилуцький В.І. Молодь України в умовах формування тоталітарного ладу (1920-1939рр.): історичні зошити. – К., 2001; Прилуцький В.І. Молодь України в період утвердження тоталітарної системи (1928-1933). – К., 1999.
4. Демченко В.М. Культурне будівництво на Україні за роки радянської влади (1917-1990 рр.). – К., 1992.
5. Шкварчук В. На казарменному становищі (нариси з історії Чернігівщини довоєнних років). – Чернігів, 2002. – 226 с.
6. Зозуля С.Ю. Ніжинська каденція глухівчанина Якова Колубовського // Матеріали сьомої науково-практичної конференції «Сіверщина в історії України». – Суми, 2008. – С. 177-182.
7. Самойленко Г.В., Самойленко О.Г. Ніжинська вища школа: сторінки історії. – Ніжин, 2005. – 420 с.

8. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 11, спр. 345, арк. 63.
9. Там само, оп. 10, спр. 1117, арк. 6.
10. Докладная записка представителя ЦК КП(б)У о подготовке педагогических кадров в Нежинском ИСВ 30.06.1933 г. // Социалистическое строительство на Черниговщине 1921-1941. Сборник документов и материалов. – К., 1983. – С. 140.
11. ДАЧО НВ, ф. 6121, оп. 1, спр. 135, арк. 85.
12. Плесковес К. Буржуазні переродженці орудували в Ніжинському педінституті // Більшовик. – 1934. – 22.06.
13. Плесковес К. Мляво перебудовується парторганізація Ніжинського педінституту // Більшовик. – 1934. – 23.06.
14. Плесковес К. Справжнє обличчя буржуазного націоналіста // Більшовик. – 1934. – 28.06.
15. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 6, спр. 3727, арк. 11.
16. ДАСО, ф. Р-2322, оп. 2, спр. 1, арк. 151.
17. Их водила молодость // Советское полесье. – 1991. – 1 мая.
18. Овчаренко Ф.Д. Спогади. – К., 2000. – С. 34.
19. Ворога викрито // Колективіст Глухівщини – 1934. – № 115.
20. Розпочалась чистка парторганізації педінституту // Колективіст Глухівщини – 1934. – № 114.
21. Закінчилась чистка парторганізації педінституту // Колективіст Глухівщини. – 1934. – № 123.
22. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 6, спр. 3732, арк. 174.
23. Шкварчук В. Небезпечна посада (за матеріалами «Справи № 34895» секретно-політичного відділу УДБ ЧОУ НКВС. Фонд зберігання П-6209) // Сіверянський літопис. – 1999. – № 2. – С. 56-62.
24. Шкварчук В. Природжений християнин (За матеріалами «Справи № 37058» СПВ УДБ НКВС і «Справи № 4225» слідчастини ЧОУ МДБ. Фонд зберігання П-14829 і П-1360) // Чернігівські відомості. – 1995. – 22.12.

Мошик И.В. Особенности и проблемы формирования студенческого контингента вузов Черниговщины в 30-е годы XX в.

В статье рассматривается вопрос формирования студенческого контингента вузов Черниговщины в условиях деятельности тоталитарного режима в 30-е годы XX в. и его влияние на мировоззрение нового украинского интеллигента.

Moshik I.V. Some peculiarities and problems of student's contingent formation of Chernihiv higher school in the 30th years of the XX century

In this article some questions of formation student's contingent of Chernihiv region in conditions of the totalitarian regime activity in the 30-th years of the XX-th century are discussed and it's influence for new Ukrainian intelligent's word outlook.

СТУДЕНТСТВО ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СІВЕРЩИНИ У 20-ті – НА ПОЧАТКУ 30-х рр. ХХ ст. (НА МАТЕРІАЛАХ ЖУРНАЛУ «СТУДЕНТ РЕВОЛЮЦІЇ»)

У статті відображається громадська, політосвітня і навчальна діяльність студентів Сіверщини, їх матеріальне становище, йдеться про роботу органів студентського самоврядування, профспілкових організацій.

Важливим джерелом вивчення історичного минулого студентської молоді 20-30-х рр. ХХ ст. є загальнополітичний, науково-методичний, літературний журнал «Студент революції», який виходив у 1922-1933 рр. У нашому дослідженні ми з'ясуємо становище студентів педагогічних навчальних закладів Сіверщини (сучасних Сумської і Чернігівської областей).

У 20-х рр. ХХ ст. учителів для шкіл Сіверського регіону готували педагогічні курси і технікуми. 28 грудня 1924 р. вищі трирічні педкурси розпочали свою роботу у м. Суми. Упродовж першого року навчання студенти переживали чималі труднощі: погане харчування, недостатнє опалення у гуртожитку, нестачу підручників. Через важкий матеріальний стан їхня кількість скоротилася з 87 до 65 осіб. Нестабільним був навчальний план (навчання розпочали за лекційною системою, згодом перейшли на лекційно-лабораторний метод, планувалося також опанувати «далтон-план»). Негативно впливала на навчальну діяльність студентської молоді досить висока плінність викладацького складу. Більша частина викладачів працювала за сумісництвом, що не давало змоги «віддавати всього уміння й енергії на виховання майбутнього вчителя» [1, 34]. Студентським життям педкурсів керував студком, а згодом – виконавче бюро профсекції «Робос». До складу «Робосу» входило 26 осіб. Діяли також комсомольський осередок у складі 30 членів і 9 кандидатів, читацький гурток при студентському клубі. Студенти регулярно готували доповіді на політичну тематику, що змушувало їх регулярно «заглядати в газети». Студентство, здійснюючи політосвітню роботу, виїжджало в села, де читало лекції на різноманітну тематику [1, 35].

Значну громадську діяльність розгорнули студенти Охтирських педкурсів. Дописувач Надточій повідомляв, що вони «охопили своєю роботою всі околиці» міста: працювали у хатах-читальнях, школах, взяли шефство над комуною «Червона Зірка», комсомольським клубом тощо. Разом із тим їм дошкуляла матеріальна скрута. Не вистачало місць у гуртожитку. Багато студентів спало «на нарах без матраців у холодних неопалених кімнатах». Чимало з них не мало обмундирування, недостатнім